

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

«ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: МОДЕЛІ ВЛАДИ».

Підсумки Третього Конгресу політологів України

Київ, 26 листопада 2010 року

Щорічне зібрання провідних науковців в галузі політичної науки відбулося 26 листопада 2010 року в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. Організаторами Конгресу виступили Національна академія наук України, Міністерство освіти і науки України, Асоціація політичних наук України, Українська академія політичних наук. Учасників Конгресу привітав Президент України В.Янукович, який підкреслив, що сьогодні Україна потребує сучасного бачення свого політичного майбутнього. Політична система України вимагає якісних змін: необхідно завершити глибоку реформу влади, вдосконалити виборчу систему, забезпечити сталий розвиток самоврядування, зміцнити судову владу, провести системні зміни у секторі безпеки. На переконання Президента України, науковців-політологів та представників державної влади об'єднує спільна мета - розбудова України як демократичної держави та формування консолідованої політичної нації. Досягти цього можливо через налагодження ефективного зв'язку обміну думками та досвідом між науковим середовищем, державними інституціями та громадськістю, що є запорукою ефективного впровадження реформ та модернізації всієї країни. В.Янукович побажав учасникам Конгресу натхнення, плідної роботи та вагомих результатів.

В роботі Конгресу взяли участь віце-президент НАН України, академік НАН України В.Геєць, голова ЦВК України, член-кореспондент НАН України В.Шаповал. З доповідями виступили член-кореспондент НАН України, президент Української академії політичних наук, завідувач відділу теорії та історії політичної науки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України М.Михальченко, доктор філософських наук, завідувач відділу філософії культури, етики та естетики Інституту філософії ім. Г.Сковороди НАН України Є.Бистрицький, доктор історичних наук, заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України О.Майборода.

Увага учасників Конгресу була зосереджена на пошуках оптимізації моделі влади в Україні, шляхів трансформації її політичної системи. Як зазначалося у виступах, формування та функціонування демократичної моделі влади в Україні має служити інтересам українського народу і української держави та відбуватись на наступних засадах: захист суверенітету і територіальної цілісності України; узгодження національних інтересів, інтересів особи і держави; забезпечення національної безпеки України; реалізація принципів соціально-правової державності, верховенства права, Конституції та законів України; забезпечення здійснення прав і свобод людини та громадянина; оптимального поєднання прав, повноважень та відповідальності органів влади, їх моральності, професіоналізму, компетентності та прозорості.

Знаковою була участь у роботі Конгресу більшості завідувачів кафедр політології провідних вищих навчальних закладів України, котрі одностайно зійшлися на думці про недопустимість виведення дисципліни «Політологія» з нормативної частини циклу підготовки бакалаврів в Україні. Подібні урядові рішення, на думку учасників, становлять загрозу розвитку громадянської культури українців, суперечать процесам демократизації політичного життя, що безпосередньо залежать від необхідних заходів піднесення політичних свідомості і компетентності громадян через систему поширення політичних знань. Викладання політології повинно становити вагому складову освітніх програм для різних категорій населення, як в межах існуючої державної системи освіти України, так і за її межами. Більше того, перед сучасними науковцями постає завдання сприяти інституціоналізації і теоретико-методологічній систематизації процесу досліджень в галузі

політичної дидактики, надати політичній освіті і громадянському вихованню загальнодержавного статусу. Така думка, зокрема, була озвучена й у виступі на тему «Політична освіта в сучасній Україні: тенденції розвитку та перспективи» доктора політичних наук, проректора Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» В.Бєбика.

Співзвучною до даної проблематики є також питання формування політичної нації України як передумови утворення єдиної держави, яке у своїй доповіді порушив доктор філософських наук, завідувач відділу теоретичних та прикладних проблем політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України Ф.Рудич. Під час Конгресу зазначалося, що особливості розвитку політичної системи в Україні позначені відсутністю багатьох передумов переходу до демократії в економіці, соціальній сфері, культурі, політиці; гетерогенністю українського суспільства (структурованість за соціально-економічними, ідеологічними, етнічними, релігійними, зовнішньополітичними орієнтаціями); негативними наслідками авторитарного минулого; девальвацією демократичних принципів владарювання в очах пересічних громадян, зростаючою аполітичністю молоді; неспроможністю політичних еліт до консенсусу; відсутністю всенародного обговорення комплексних проєктів демократичних перетворень; нерозвиненістю форм контролю за посадовими особами; наявністю масового соціального відчуження, нетерпіння, фрустрації. Не втратили своєї актуальності завдання реформування політичної системи, котрі були озвучені ще на перших зібраннях політологів, та передбачали поглиблення демократичних засад управління, зміцнення конституційного ладу, підвищення ефективності діяльності державних органів, духовного та морального оздоровлення суспільства, підвищення добробуту громадян, піднесення міжнародного авторитету країни і зміцнення національної безпеки.

Окрему увагу в роботі Конгресу було приділено ціннісним аспектам політичної та правової культури перехідних суспільств. Так, доктор політичних наук, завідувач відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В.Корєцького І.Кресіна зосередила свій виступ на питанні толерантності в процесі демократизації України. Політична толерантність, на думку вченої, задає матрицю відносин у суспільстві, закладає підвалини об'єктивно необхідних реформ політичної системи.

В контексті заданої проблематики Конгресу актуальним для сучасного політичного життя України прозвучав також виступ доктора політичних наук, доцента кафедри соціології та політології Національної юридичної академії ім. Я.Мудрого (м. Харків) І.Поліщука, у якому були розкриті питання оптимальної моделі виборчої системи України. Для наукового середовища політологів цілком очевидним видається той факт, що ефективна реорганізація влади в Україні потребує стабільного, легітимного та діючого Основного закону, який чітко, однозначно та зрозуміло зафіксує на конституційному рівні владний механізм, що забезпечуватиме єдність державної політики, гарантуватиме права та свободи громадян України.

Розгорнуті виступи учасників мали своє продовження у жвавій дискусії з актуальних проблем розвитку сучасної політичної системи України, еволюції вітчизняної політології та політичної освіти. Про утвердження авторитету Конгресу політологів України, зокрема, та політичної науки, в цілому, свідчили заповненні ряди зацікавлених студентів, молодих науковців, викладачів, аспірантів, число яких щороку зростає, не зважаючи на загальнодержавну тенденцію обмеження доступності політичних знань. Долаючи стереотипи регіональної нетерпимості, розриву поколінь у сучасній Україні, Конгрес вкотре об'єднав науковців з різних регіонів України, відомих класиків-засновників сучасної української політології та їх послідовників.

Зусиллями членів президії Асоціації політологів України був підготовлений проєкт заключної резолюції. У атмосфері неупередженої дискусії, обміну думками, конструктивного діалогу учасники дійшли спільної згоди й ухвалили Резолюцію Третього Конгресу політологів України, котра була надіслана Президенту України Януковичу В.Ф., Голові ВРУ

Литвину В.М., Прем'єр-міністру України Азарову М.Я., Міністру освіти, науки, молоді та спорту Табачнику Д.В. Її лейтмотивом постала проблематика комплексного реформування політичної системи України на шляху оновлення владної моделі. Базовими пріоритетами реформування політичної системи визначено: створення наукових основ функціонування та розвитку політичної системи; модернізація політичних інститутів, забезпечення їх належного функціонування в сучасних умовах і в перспективі; гармонізація взаємодії всіх складових політичної системи: держави, політичних партій, інститутів місцевого самоврядування; оптимізація взаємовідносин політичної влади з інститутами громадянського суспільства, подолання тенденції відчуження влади від суспільства; забезпечення послідовного здійснення принципу поділу функцій влади, їх чіткого визначення та тісної взаємодії; забезпечення принципів демократії в діяльності всіх органів державної влади та місцевого самоврядування, транспарентності діяльності влади, реальної свободи ЗМІ; узгодження національного законодавства з міжнародно-правовими актами, ратифікованими Україною, та приведення національної політичної системи до загальноновизнаних моделей європейської і світової демократії; забезпечення політичної і духовної консолідації українського суспільства; розвиток політичної і правової освіти та культури. З повним текстом Резолюції Третього Конгресу політологів України, а також окремими доповідями учасників наші читачі мають можливість ознайомитись нижче.

*Бабкіна Ольга Володимирівна,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук НПУ ім. М.П.Драгоманова,
академік Української академії політичних наук*

РЕЗОЛЮЦІЯ

Третього Конгресу політологів України «Політична система України: моделі влади»

Заслухавши та обговоривши доповіді та виступи членів Третього Конгресу політологів України, констатуємо, що Формування та функціонування демократичної моделі влади в Україні має служити інтересам українського народу і української держави і відбуватись на таких засадах: захист суверенітету і територіальної цілісності України; узгодження національних інтересів, інтересів особи і держави; забезпечення національної безпеки України; реалізація принципів соціально-правової державності, верховенства права, Конституції та законів України; забезпечення здійснення прав і свобод людини та громадянина; оптимального поєднання прав, повноважень та відповідальності органів влади, їх моральності, професіоналізму, компетентності та прозорості.

Сьогодні стає все очевиднішим, що суспільство України вимагає такої політичної системи, де була б забезпечена реальна демократія, чесна конкуренція політичних сил, законотворення було б якісним і прогнозованим, а органи виконавчої влади перебували б під ефективним контролем парламенту. Учасники Третього Конгресу політологів України вважають за необхідне наголосити на пріоритетності подальших наукових досліджень трансформації політичної системи України, аналіз можливих моделей влади, оптимізації діяльності політичних інститутів, дослідження сучасних політичних процесів.

Основною метою трансформації політичної системи українського суспільства вважаємо посилення її соціальної спрямованості, перетворення на ефективний засіб надійного забезпечення соціальних прав і гарантій, наданих громадянам Конституцією України.

Констатуємо, що реформування політичної системи повинно бути спрямовано на гармонізацію приватних і загальнонаціональних інтересів. Демократичні свободи і соціальна захищеність особи не можуть задовольнятися за рахунок нанесення шкоди загальнонаціональним інтересам. Реформа покликана унеможливити спроби будь-яких соціально-політичних сил узурпувати політичну владу в країні, або спрямувати діяльність владних структур на задоволення корпоративних, кланових інтересів.

Головними умовою реформування політичної системи України вважаємо створення наукових основ функціонування та розвитку політичної системи. В цьому напрямі необхідно зосередитись на дослідженні наступних проблем:

- модернізації політичних інститутів, забезпеченні їх належного функціонування в сучасних умовах і в перспективі;
- гармонізації взаємодії всіх складових політичної системи: держави, політичних партій, інститутів місцевого самоврядування;
- оптимізації взаємовідносин політичної влади з інститутами громадянського суспільства, подоланні тенденції відчуження влади від суспільства;
- забезпеченні послідовного здійснення принципу поділу функцій влади, їх чіткого визначення та тісної взаємодії;
- забезпеченні принципів демократії в діяльності всіх органів державної влади та місцевого самоврядування, транспарентності діяльності влади, реальної свободи ЗМІ;
- узгодженні національного законодавства з міжнародно-правовими актами, ратифікованими Україною, та приведенні національної політичної системи до загальноєвропейських моделей європейської і світової демократії;
- забезпеченні політичної і духовної консолідації українського суспільства;
- розвитку політичної і правової освіти, культури.

Вважаємо, що для ефективної організації влади в Україні потрібний стабільний, легітимний та діючий Основний закон, який чітко, однозначно та зрозуміло зафіксує на конституційному рівні владний механізм, що забезпечуватиме єдність державної політики, гарантуватиме права та свободи громадян України.

Основний змістом конституційної реформи має бути: більш ефективний розподіл влади між вищими державними органами Президентом, Парламентом, Урядом і Конституційним судом в межах змішаної форми правління; скасування імперативного мандату народних депутатів та обмеження депутатської недоторканості; визначення механізмів реалізації Президента своїх повноважень; закріплення визначальних повноважень щодо формування та реалізації державної політики за урядом; створення умов для реформування адміністративно-територіального устрою; зміцнення місцевого та запровадження регіонального самоврядування; реалізація змін, необхідних для повноцінної судової реформи (зміни квотного порядку призначення суддів, посилення їхньої відповідальності, приведення складу Вищої ради юстиції у відповідність до європейських стандартів; становлення більш дієвих механізмів охорони та захисту української Конституції).

Особливу увагу учасники Третього Конгресу політологів звертають на необхідність формування демократичної політичної культури як владної еліти, так і громадян України. Цей процес має спиратися на найновіші дослідження суспільної та політичної науки, здійснення науково-дослідницької та організаційної роботи щодо оновлення методологічної та методичної основи вивчення політичних процесів та відносин, видання нового покоління підручників з політології; вирішення питання про відновлення статусу політології як дисципліни нормативної частини циклу навчальних планів підготовки бакалаврів.

Політична освіта має на меті політичну соціалізацію, її орієнтацію на активну політичну участь, формування демократичних, гуманістичних цінностей, громадянської відповідальності, культурного спілкування між громадськими політичними організаціями і державою, а також всередині держави.

Учасники Третього Конгресу політологів вважають за необхідне звернутися до керівництва Міністерства освіти України з проханням прийняти невідкладні заходи щодо припинення ліквідації політологічних кафедр в навчальних закладах, скорочення годин на вивчення політології, вилучення курсів політології з навчальних планів підготовки фахівців.

Вважати доцільним надіслати це рішення МОН України, радам ректорів і вузів для обговорення і можливого використання в своїй діяльності.